

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

236. sz.
1911.

Az EKE-múzeum fejlesztéséről.

Írta: Herrmann Antal dr.

A XX. század a múzeumok százada. Ez nem véletlenség s nem egyes hatalmasok szándéka, hanem a kulturtörténelem okszerű követelménye s a kulturember természetes ösztöne. A civilizáció sohasem idézett elő olyan nagyméretű és rohamos változásokat, mint a jelen időben. Uniformáló, nivelláló hatása alatt első sorban a primitív speciális kulturák sajátos, eredeti jelenségei halványulnak el, idomulnak át, tűnnek le. A népélet hirtelen átalakul. Hiszen eddig sem volt állandó. Eddig is folyton változott, alakult. De fokozatosan, lassu átmenetekkel, úgy, hogy minden későbbi fejlődési fokban felismerhetők az előző stádium nyomai. Az evolúció irányából, törvényszerűségéből, természetéből rekonstruálható volt a múlt. A legszívósabb hagyomány eddig is a változások szakadatlan láncolatának eredménye volt. De most mintha egyszerre megszakadt volna az öröklött tradíciók folytonossága.

Az úgynevezett történelmi emlékekre nézve is kritikus a mai kor. Az építési emlékműveket főleg a városok rohanó fejlődése rombolja. A történelmi emlékek: emléktárgyak, ereklyék, klenodiumok, családi kincsek nagy részének öröklő bitortói, a társadalom u. n. történelmi osztályai, részben szintén válságon mentek át, jó részöknek eltolódott szociális pozíciójuk és gazdasági helyzetük. A változott helyzetben, részben elszakadva őseik fészektől, már nem olyan értékes, vagy talán már alkalmatlan reájok nézve a családi tárgyak öröklött inventáriuma; részben nem bírják ki a régi értékes tárgyak megtartásának luxusát. Az ingatlanok megmozdultak a régi tulajdonosok lába alól, az ingók meg épen egészen labilisok lettek.

Másrészt pedig nemcsak a tudomány, hanem a gyűjtőszenvedély is épen mostanság ismerte fel a múlt emlékeinek nagy értékét. Közgyűjtemények és magánosok versengve törekszenek ilyen emlékek megszerzésére. A családi hagyomány és az öröklött emlékek nélküli társadalmi rétegek, a parvenük, nagy vagyoni gyarapodása eszközt ad arra, hogy unokáik számára szerezzék meg azt, amit nem az őseiktől kaptak.

De még a természet világában is nagy változásokat idéz elő a civilizáció. Megváltozik egész területek képe, a táj arculata. Állat- és növényfajok halnak ki.

Az ilyen szinte átmenet nélkül való nagy változások idején, új korszakok küszöbén előáll aztán e múlttól való nagy változások szükségessége és kötelelességérzete. A múltat meg kell menteni a jövő számára. A veszendő magánértékeket konzerválni kell a köz részére. Amire már nem reflektál az élet, azt meg kell őrizni a tudomány javára. Szamadással tartozunk a jövő nemzedéknek arról, amit ránk hagyott az előző generáció.

A leltározás, a számbavétel, az összegyűjtés, az összesítés, a lezárás kora ez, a múzeumok korszaka.

Hazai kultúrtörténelmünkben is ez jellemzi a jelen időt. Ennek belátása elől nálunk sem zárkóztak el az intézők. Nálunk is divatba jöttek a múzeumok, nemzeti művelődésünknek kiszámíthatatlan hasznára. Az ország milliőkat áldoz múzeumokra, könyvtárakra, tudományos és művészeti és más közhasznú gyűjteményekre. Épülnek a kultúrpaloták, múzeumok, kult regyesületek keletkeznek és bőkezű támogatásra találnak.

Siet is mindenki, hogy felhasználja ezt a kedvező áramlatot és jól teszi. Mert ki tudja, meddig tart? Megváltozik a korszellem, kiapadnak az anyagi források. Ütni kell a vasat, amíg meleg! Kaparj kurta, neked is lesz!

Erdélynek most is aránylag kevés jutott ebből a lendületből és jókedvű adakozásból. Kolozsvárnak pedig talán éppen semmi. Mintha végkielégítéstül kapta volna az egyetemet.

Nemcsak feltűnő, hanem egyenesen fonák és észszerűtlen, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesület Mátyás-házbeli megbecsülhetetlen gyűjteménye, az erdélyi néprajzi múzeum évek óta úgyszólván semmiféle támogatásban nem részesül. Ez valósággal megfoghatatlan. Egy turista-egyesület nagy áldozatkészséggel és az erdélyi társadalom közreműködésével, úgyszólván a maga erejéből megalkotta ezt a múzeumot, Erdélynek egyik legértékesebb kultúrkincsét, legnevezetesebb látványosságát. Felszerelte, berendezte mintaszerűen, fenntartja példás rendben. Minden szakember elismeréssel, sőt elragadtatással konstatálja ezeket. Az állam évenként százezreket költ országsszerte múzeumi célokra. De a segélyezésre legméltóbb és leginkább rászoruló intézetnek, az Eke-múzeumnak nem jut semmi. Nem tud terjeszkedni, bővülni, fejlődni. Nem tud gyűjteni. Volna ki és mit, de nincs mivel. S ha gyűjthetne is, nem volna hová. Minden helyisége túl van zsúfolva már évek óta. Szakemberei, tevékenységre kész szervezete léflenségre vannak kárhóztatva, meg vannak bénítva. Minden múzeum az országban rohamosan fejlődik, lázasan munkálkodik. Az Eke-múzeum pedig stagnál. Hiába minden buzgólkodás, kérvényezés, memorandumozás.

Hogy ebben a nagy mulasztásban, ebben a valóságos kultúrbűnből ki a hibás, azt nem hánytorgatjuk. Csak azt állapítjuk meg nyomatékosan, hogy nem az Eke vezetősége, sem a múzeum kezelősége.

Nem akarom itt ismét bővebben fejtegetni az Eke-múzeum rendkívüli tudományos értékét, különös közművelődési jelentőségét, nemzeti hivatását. De nem lehet elég gyakran hangoztatni, hogy amilyen gazdag és változatos, eredeti és tanulságos Erdélynek a népélete, éppen olyan rohamos az átalakulása, elmosódása, sőt elenyészése. Az Eke-múzeum fennállása óta is pótolhatatlanul elveszett sok értékes kincs, amit megmenthettünk volna aránylag kevés költséggel és fáradsággal, a magunk munkájával s az erdélyi társadalomnak, az Eke hálózatának kimaradhatatlan közreműködésével. Ha néhány évvel ezelőtt megkaptuk volna, amit annyiszor kértünk, a múzeumunkkal szomszéd házat, azt már színültig megtöltöttük volna az erdélyi népélet legbecsesebb kincseivel, a halványuló erdélyi hagyomány foszló, kallódó ereklyéivel.

Mentegethetetlenül késlekedtünk. De még nem késtünk el végleg. Még van mit megmenteni. De már nem soká lesz. Vagy magától elenyészik, vagy idegen kufárok harácsolják össze potomáron s majd külföldi gyűjteményekben kell tanulmányozni az erdélyi népélet múltját. Legjobb esetben más hazai múzeumok szerzik meg nehezen és drágán azt, aminek jó része talán magától ölünkbe hullhatna nekünk.

Erdélynek három fő népeleme közül a másik kettő nemsokára túltesz rajtunk a néprajzi közgyűjtemény dolgában. Ha a szász Kárpát-Egyesület gyönyörű néprajzi gyűjteménye végleg egyesül a Bruckenthal-múzeummal, az erdélyi szász népéletnek kimerítő és egyetemes képét fogja bemutatni. Ehhez

járul az a nagyszabású, mindent felölelő, ernyedetlen, tudományos munkálkodás, mely főképen a szász népelet rendszeres tanulmányozásában nyilvánul.

Az erdélyi oláhok sajátos népeletének, primitív kultúrájának, néprajzilag rendkívül értékes és érdekes inventáriuma aránylag csekélyebb csorbát szenvedett és kevesebb hézagot mutat. Az Astra nagyszabású nemzeti palotájának néprajzi múzeuma a legalkalmasabb keret és alap egy mesés értékű gyűjtemény számára. Csak hozzáértő, nagykoncepciójú, alkotó erejű, lelkes vezető akadjon! Pedig fog akadni!

Csak mi, erdélyi magyarok fogunk elmaradni. Vidéki kisebb múzeumaink véletlenül összekerült szerény néprajzi osztályai s részei nem sokat számítanak. Legfeljebb a székely nemzeti múzeumtól lehet remélni a székely népeletnek némileg összefoglaló képviselését. De ott is lanyhán megy a dolog. Marosvásárhely jobban nekilendülne. Kétségtelen, hogy Kolozsvár a helye az erdélyi magyarság etnografiájának egyetemességét teljesen magában egyesítő néprajzi múzeumnak. De a magyarságnak, az erdélyinek is, nemcsak a hazafias frázisokkal és nemzeti fölény-érzettel kell dokumentálnia politikai szupremáciáját és kultúrai vezető szerepét a többi népelemekkel szemben, hanem azzal is, hogy annak a kultúráját megismerjük, méltányoljuk és elő is mozdítjuk, a mennyiben az nem centrifugál irányú. Mi pedig, különösen mostanság, alig törődünk nemzetiségeink kultúrájával, népeletével.

Az erdélyi néprajzi múzeumnak magában kellene foglalnia Erdély összes népfajainak és népelemeinek kimerítő népeleti leltárát. Erre pedig a leghelyesebb koncepciójú, biztos talajú, rendkívül gazdag alap, legtágabb és legkönnyebben kitölthető keret az Erdélyi Kárpát-Egyesület kolozsvári néprajzi múzeuma. Az ország adjon alkalmat, eszközöket, erőt, tekintélyt az Ekének, hogy lehetőleg teljessé tegye ezt a múzeumot. Mert erre leginkább az Eke van hivatva, erre jogot szerzett eddigi alkotásaival, ez leginkább neki áll módjában szervezeténél és a rendelkezésére álló szakembereknél fogva. Hogy majd ki gondozza tovább az így teljesen kiépített, rendszeresen betöltött múzeumot, ki gondoskodik a részletek beállításáról, a tovább fejlesztésről, kimerítő tudományos feldolgozásáról, arról aztán lesz időnk tárgyalni.

Amit a hegyek beszélnek.

Irta: Dr. Hoffer András.

Úgy alkonyatkor, midőn az árnyék már a Marosvölgy felőli oldalra kerül s az ibolyakék hegytömegek sziluettje élesen rajzolódik a fényes nyugati égre, valóságos alpi hatást tesz reánk az Érchegység. Bűbájos kép, tele rejtéllyel, problémával. S aki nem elégszik meg a tisztán érzéki benyomásokkal, hanem szert a dolgok lényegébe is betekinteni; aki kíváncsi arra, hogy ez a bűbájos kép mikor és hogyan született meg, az ne sajnálja a fáradságot és jöjjön velünk. Kirándulást teszünk az Érchegységbe. Az út kissé fáradságos lesz, de amit majd a csúcsról látunk, bőven kárpótol a fáradságért.

* * *

A Gáldi-patak az Érchegység legenergiusabb vizei közül való, mert átszelte derékban e hegység főgerincét is. Regényes, mély völgye olyan szépen tárja föl az Érchegység Maros felé eső oldalának szerkezetét, mintha csak egy nagy fűrészszel fűrészelték volna azt be. Ezen a völgyön megyünk fölfelé.

Alsó-Gáld, Mindszent és Benedeken keresztül egy széles árokban visz útunk, melyet a hajdan nagyobb Gáldi-patak a Marost egész hosszában kísérő széles terrászba vájt bele. Felső-Gáldnál hirtelen más panoráma tárul elénk. A hegyek megnöttek és meredek szirtekben esnek le a patak medrébe. A szőlő-kultúrás terrász helyett pompás természetű hegyek, hűvös, mély völgyek képe hívogat. Mindent elborít a bükk üde lombja s a háttérben ott pihen a Csáklyakőnek félelmetesen megnőtt, sziklából metszett kopasz teste.

A völgy egyre szűkebb lesz s ahol az út a Fazset-hegy mészkő szirtjei között épen a legszorosabbá válik, a sziklába jobbról balról három-három, arasznyi széles és kétembernyi magas rováték van vésvé. Emberi kéz munkája. A „Felső-Gáldi vízzáró“-nak nevezik és azt mondják, hogy itt hajdan zsilipekkel elrekesztették a patak vizét, hogy adott pillanatban elmosassák vele a völgyön fölfelé törekvő ellenséget. A vízzárón felül valóban van is egy víztartónak igen alkalmas medence, egy széles völgykatlan. Ebben elhal a patak zúgása és vele együtt rövid időre elmaradnak a meredek sziklák is. A medence oldalát alkotó hegyeket ugyanis már nem a mészkő, hanem egymással váltakozó kemény homokkő és laza homokos rétegek építik föl. De nem olyan szép vízszintes lapok ám ezek, mint amilyeknek a Föld rétegeit el szoktuk képzelni, hanem meggörbített, ferdén feltolt, majd élükre állított rétegek, egy-egy helyen pedig mintha óriási vasmarok roppantotta, gyürte volna őket össze. S így tart ez még vagy egy jó órányi úton a völgynek ismét megszűkülő szakaszában is, míg újra meg nem jelenik a mészkő.

Az intregáldi szoros alsó végéhez értünk. Itt kezdődik az a mély árok, amellyel a patak átvágta az Érchegység mészkő gerincét. Nem mehetünk tovább a patak medrében, fel kell kapaszkodnunk az oldalba. A folyton szűkülő völgyben vadul ömlik alá a víz, zúgva, dübörögve, — míg egyszerre csak megnyílik előttünk az intregáldi völgy, egy pompás sziklaszoros a Csáklyakő és az 1220 méter magas Kecsekő között. A rétegek helyzetének megítélésében immár jártas szemünk azonnal észreveszi, hogy az intregáldi mészsiklák is rétegesek és pedig szintén zavartan, olyan formán, mint lentebb a homok, meg a homokkő.

A szoros felső végén rövid pihenőt tartunk, mert még csak most következik utunk legkeményebb része, a fortisszimó: egy-két óras kapaszkodó a Pereu Turkulujon (török árok) fel a Kecsekőre.

A Pereu Turkuluj egy mély, erdővel benőtt szakadék a Kecsekő oldalában. Maga is szép, de még szebb az a kép, amely az apró tisztásokról vagy a gyalogösvény kanyarulatairól egyszer-egyszer elénk tárul. De fenn a tetőn, ott vár aztán reánk nagyszabású kép! Egyenesen északra egy óriási sűgár mentén fekszik el az Érchegység mészkő gerince: a Csáklyakő, Prizlop, Bedellő nevű főbb részekre tagolva. Ettől a tömegtől észak-nyugatra az 1440 m. magas Pojinica, vármegyénk legmagasabb csúcsa emeli ki fejét a tőle kissé idegen szabású környezetből, míg háttérben a Gyalui hegység Öreg-havasának óriási lómja zárja el a kilátást. Nyugaton a mogosi Zsamina és a két Detonátának fenyves kúpja ragadja meg figyelmünket. Hanem keleten, ah, ott tárul aztán elénk fenséges kép! Közel a bájos Marosvölgy, óriási látóhatárunk szélén a még hóval fedett Kárpátoknak hosszú vonulata, közbül a hullámos Erdélyi medence áttetsző kék színnel bevonva.

S ki hinné, hogy ez a káprázatos kép, valamikor tenger alá volt merülve? Még a Kecsekő fölött is magasan ringott annak a tengernek a felszíne, amely több millió évvel ezelőtt, a Föld középkorának második, úgynevezett „júra“

korszakában, csaknem az egész Európát elborította. Ebből a mély tengerből rakódott le az Érchegység mészkő vonulata, még pedig egy, az egész vármegyén végighúzódó vulkánorra, régműködött vulkánok megmerevedett testére, melynek felületre törésével kezdődött területünkön az új éra: a Föld középkora.

Azután jött az előbb említett júra-tenger. A nagyszerű paroxizmus színtere fölött a tengervíz csendes birodalma. A vízben nyüzsgő élet, gazdag állatvilág, amely most itt nyugszik ezekben a szírtekben megkövülve. Mert hogy a kagylóknak, csigáknak és egyéb alsóbbrendű állatoknak milyen gazdag faunája hemzsegett e tengerben, bizonyítja az enyedi kollégium gyűjteménye, amelyben gazdag sorozatát látjuk e mészkőből kifeszegedett kőületeknek. Ahol a júrában szárazföld volt, ott az óriás gyíkok uralkodtak, de hogy a gerincesek a tengert is lakták, arról tanúskodik az a sok cápa fog, amely a mi szirtjeinkben is gyakran látható.

Bizony sok ezer év telt el addig, amíg ez a sok száz méter vastag mészkőtömeg ráépült lágából öntött fundamentumára, de aztán lassankint kezdett apadni a tenger. Először csak egyes szírtek, majd az egész hatalmas mészkőtömeg kiemelkedett a tengerből és partja lett az új, a középkor úgynevezett „kréta“-korszakában is még mindég apadó visszahúzódó tengernek. A tengerparton pedig homok rakódik le; igen, ez a homok és homokkő, amiből ott lentebb a mészkő-vonulat mentén véges-végig húzódó hegyek állanak. Pompás látványt nyújthattak már akkor is azok az elkülönült mészkő-szírtek, pl. a Pietra Krévi, a felső-gáldi Fazset és még sok más, amelyek ma már csak a homokkőből, akkor a tenger vízből emelték ki tar fejüket.

A kréta-korszak végétől kezdve egy ezer, százezer évekig élő ember klaszikus tüneményeknek lehetett volna szemtanúja, ha akkor a mi sziklánkról, a Kecskéről, figyelmesen szemléli a körülete történetét. A keleti láthatáron a tengerből egy pompás hegységet látott volna igen lassan, végtelen idő alatt, de igen nagy magasságra kiemelkedni: a Kárpátok nagyszerű ívét. Mert ez nem volt ám meg mindég. Amint a Föld lassan hülve folyton veszít nagyságából: összezsugorodik s a kérge hosszú ráncokat vet. Egy ilyen és pedig a legfiatalabbak közül való ránc a Kárpátok íve is a Föld arculatján. Természetes, hogy ebben a ráncban a tengerben szép vízszíntesen leült rétegek hullámosan redőkbe vannak szedve.

De a Kecskén végtelen időnkig élő ember azt is észre vette volna, hogy a szikla ugyancsak elmozdult alatta. Az a rettenetes erő, amely a Kárpátokat feltolta, még ide is érzett, neki tűrte a részben homokkővé cementeződött homok rétegeket a mészkőszírtek vonulatának s hogy maga a mészkő is jobban össze nem zúzódott, azt jórészt kemény láva fundamentumának köszönhette. De ez a hegyképző, egyszersmind azonban hegypusztító-erő, nagy katasztrófákat idézet. elő nemcsak az Érchegységben, hanem a Bihari és Gyalui havasokban is. Úgy szólván összetörte mind a három hegységet s a nagyobb töréseken új vulkánok kezdték el serény működésüket. Különösen lent, a Fehér-Körös mentén s fent a Vlegyászában. Megyénkben csak egyes helyeken ömlött ki kisebb tömegben láva, aminek megmerevedett oszlopa pl. a Pojinica, meg a két Detonáta is, de az összetöredezett homokkőnek finom repedéseit át meg át járta az a vulkáni anyag, amely az erdélyi Érchegységet Európának aranyban leggazdagabb területévé tette. És az a szörnyű erő végre is az Erdélyi medence berokkánásában, besüllyedésében nyerte meg kielégítését. A tengervíz az így keletkezett medencébe húzódott vissza s ezzel kezdődött meg nálunk a Föld történetének új kora.

A tengerpart most már a meggyűrt, összetört homokkő zóna lett. De a tengervíz még mindig apadt s a mire a benne oldva levő só magából kiadva valahol délen, talán Déva felől, utolsó maradványa is eltávozott, a hajdani tenger medencéjében kialakult a Maros, meg a többi erdélyi folyók vízrendszere.

A Maros akkor hatalmas folyam volt s annak a terrásznak a magasságában folyt, amelyen Alsó-Gáld és Felső-Gáld között keresztül jöttünk, mert akkor ez a terrász volt a medre s ebbe csak a legújabb korban vágta bele mai árterét. — Örökös tél, nagy hideg lepte el akkor egész Európát. A Mammuth, a mai elefánt őse, hosszú szőrühát vett magára; a medve, a farkas, meg a hiéna hegységünk barlangjaiban húzódtak meg a hideg elől, de közöttük az ember is, aki akkor jelent meg először a Földön és bizony nem olyan szép paradicsomban, mint amelyet késő unokáinak fantáziája köréje képzelt. Erdélyben még nem találtak ősember csontokat, de a topánfalvi Lucsía-barlangban Szilády professzortól felfedezett kezdetleges csontszerszámok és a barlang fala mellett körülrakott s úttestől lekoptatott ősmédve koponyák bizonyítják, hogy nálunk is élt az ősember.

Azóta a vidék képe nem nagyon változott, de annál nagyobbat az emberi kulturáé.

A Nap azonban már hanyatlóban. A hegyek árnyéka megnő s még plasztikusabbá teszi a vidék képét. És e pompás kép tónusához igen jól illik az a klasszikus történet, amit a kíváncsinak a hegyek életéből a hegyek elbeszélnek.

Útazás Boszniában.

Irta: dr. Szádeczky Lajos.

(Negyedik és befejező közlemény.)

Kállay Béni, volt közös pénzügyminiszterünk érdeme, hogy ott mintaszerű fürdőket, hoteleket építtetett, világfürdővé igyekezett tenni lídzét. A fürdőzés idején félóránként jönnek-mennek a helyi vonatok, szállítják a közönséget e kedvelt kiránduló helyre. Állandó vendége sok van nyaranként, de főként ünnepnapokon olyan fényes közönség lepi el az étterem árnyas terrasszait, hogy akármelyik világfürdőben számot tenne. Gondosan kezelt sétányok, virágültetvények gyönyörködtetik a szemet. Van egy szép tava is, melyen a csónakázók öröme telik.

Kedvelt közeli kiránduló hely a *Boszna* forrásvidéke, melyhez állandó társas kocsiközlekedést tart fenn a fürdőigazgatóság.

Legélénkebb *lídzé* az évenként rendezni szokott nemzetközi lóverseny alkalmával, melyet a szomszédos Butmir mohamedán község határában szoktak megtartani.

lídzé fürdőigazgatója Poljman Ferenc úr, a ki egyszersmind Bosznia idegenforgalmának főfelügyelője, kitüntető szíveséggel fogadott bennünket, mint ritka magyar vendégeket. Erőnek-erejével át akart telepíteni Szerajevóból, mert turistának ott van a helye, úgyis minden félórán beszaladhatunk vonaton Szerajevoba. Megfürdetett nemcsak a kénesvízben, de mór-fürdőt is rendelt számunkra s elhalmozott szereteteméltóságának minden jelével.

Ő állapította meg további úti tervünket, megrendelte számunkra az államasútak kilátó-kocsiját, táviratozott a vendéglőkbe szobákért, ebédekért s lefog-

laltatta előre táviratilag a jajcei automobil első ülését. Neki köszönhetjük a szép vetített képeket is (melyeket Ófelsége előtt is bemutatott), biztatván, hogy ismertessük ezt a szép országot, hogy minél több magyar jöjjön oda, ők szívesen állanak rendelkezésére minden utazónak, turistának.

Az ő előkészítése után úgy utaztunk tovább Boszniában, mint valami kiskirályok; nagyrészt neki köszönhetjük, hogy rövid idő alatt annyi sok szépet láttunk.

Hálásan kell megemlékeznünk a kormányzóság magyar osztályfőnökéről: *Feichtinger* Gusztáv úrról is és kiváló műveltségű feleségéről, akik annyi figyelemmel és szívességgel halmoztak el, hogy az ő társaságukban egészen otthon éreztük magunkat a bosnyák fővárosban.

Iliče nagy hegyek aljában feküdvén, hegyi kirándulások kiinduló pontjáiul is igen alkalmas hely. Onnan közelíthető meg legkönnyebben a *Bjelašnica*-csúcs, melyen obszervatóriumot építetett és tart fenn a bosnyák kormány.

Kedves kiránduló hely a *Zeljeznica*-patak völgye, melynek kömederbe szoruló vize bájos látképeket tár a kirándulók elé.

Forrásvidékénél, Trnovo falu mellett, a *paradicsom-völgy* kedvelt pihenő tanyája a turistáknak.

Onnan indulnak föl a *Treskavica* 1774 m. magas tetejére.

1700 m. magasságban a *Kék-tó* (igazán tiszta tó), megtekinthetése biztató a turistákra nézve. — A fáradságot még egy tó, a *Fekete-tó* látképe jutalmazza.

Mi, sajnos, ezeket nem láthattuk, de reméljük, hogy az EKE tervezendő nagyobb kirándulása alkalmával ezeket is felkeressük és az ottani menedékházban fogjuk kipihenni a hegyi-tur fáradalmait.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kirándulás a szerb határra.

Útitársaim már megelégtették a kétheti csatangolást tengereken, kopár sziklatetőkön, forró völgykatlanokban, templomokban, bazárookban. Egyikük kijelentette, hogy ő nyakig van már sziklával, neki nem kell több moshé, minaré, dsámi, carsija, b:gyigó, opánka, topánka és török kávé, ő pihenni és haza vágyik. Vágyott az otthon hagyott betegekhez s talán még inkább az egészségesekhez. Poljman lelkesítő segítségére volt szükségem, hogy a szerb határra tervezett kirándulást a lázongani kezdő kis csapat le ne szavazza. Utólagosan hálásan gondoltunk mindnyájan a lelkes turista-kollégára, hogy ebben a felséges élvezetben részesített.

Aug. 17-én reggel a keleti határ felé induló vonathoz oda volt csatolva a kilátó-kocsi a magyar utazók számára. Vittünk magunkkal két németet is, hogy a termeskocsi ne járjon hiába. A vonat legelőbb is felkapaszkodik a Szerajevot övező hegyek oldalára, ahonnan remek panorámát nyújt a város, zegzugos nyúlványaival, hegyi erődjeivel.

Keskenyvágányú vasúti vonatunk zakatolva kúszik fel a város felett álló *Trebević*-hegy oldalán, a sziklás bércek közé s nemsokára a *Miljacka*-patak felső völgyzorosának a szakadéki felett kanyarog, mindegyre eltűnve alagútak sötét odujában. Alattunk szédítő mélység, szemben sűrű sötét erdők lombkoszoruja. Egy óra múlva fenn voltunk vagy 1000 m.-nyire a tenger színe felett, a *Miljacka*-patak forrásvidékén, *Pale* vasúti állomásnál, gyönyörű havasi jellegű fensíkon.

Nemsokára egy 852 m.-es alagút következik, a Boszna és Drina vízválasztó hegygerince alatt. Utána újra meg újra kisebb-nagyobb alagútak, néha

három egyvégtiben, úgy hogy Szerajevotól a keleti határig összesen 99 alagútát számítanak. (Számokkal vannak jelölve.) Az ablakokat nem győztük leeresztetni és betenni.

Az új keleti folyamrendszerben a *Prača*-folyót érjük először, melynek áthidalása szép tájképet nyújt. Nemsokáig gyönyörködhetünk benne, mert megint alagút és ismét alagút nyeli be vonatunkat. Pedig itt már volna miben gyönyörködni. A Praca kies völgyében a havasi vegetáció termékei szegélyezik az út környékét. Százados őserdők, köztük kies mezők, illatos szénafüvekkel. Igazi falut órák hosszáig nem láttunk a vasút mentében, csak fából épített havasi házikókat, melyek a mi erdélyi havasi házainkra emlékeztetnek.

9 óra tájban értük el a Drina folyót, melynek sziklás medrében kékeszöld színű, hómezőkből táplálkozó hullámok kavarnak a kőszirték között. A hegyoldalakon nagy sziklatömbök, barlangnyílások váltakoznak az erdős részletekkel.

Ustoprača-Gorazda állomás eszünkbe juttatva a gróf Telekyeket, a kiknek ez a vidék volt otthonuk a XV. sz. elején, mikor Zsigmond királyunk idejében közülök kerültek ki a határőrző magyar kapitányok. Innen származott Magyarországra a Gorazda-nemzetség, földbirtokokat kapva a Tiszán túl és lett megalapítója a magyar horogszegi Szilágyi- és Teleky családnak, közös címerükkel, a lángok közül kiemelkedő kecskebakkal. A lángnyelvek rajza idővel átalakult a címerben fenyőfává, pedig a kecske tudvalevőleg nem mászik a fenyőfára.

A Drina partján kanyarog tovább vonatunk kopár sziklák között, mintha megint Hercegovinában járnánk. Midőn az 55.-ik alagútát elhagyjuk, a délfelől látszó hegyek közül előrohan a *Lim*-folyó sötétzöld áradata s beleömlik a Drinába.

Medjedje állomás mellett két alagút sötét szája tátong felénk egymás mellett, ami azt jelenti, hogy itt válik a vasútvonal kétfelé: egyik a Lim vidékére, a török határ felé, a másik a szerb határ felé vezet. Mi ez utóbbit követjük s mindinkább vadregényessé váló vidéken, mindenütt a Drina partján haladunk s egy óra mulva előttünk áll *Višegrad-vára*, magas tetőn, ódon várromokkal, lent kaszárnyákkal, hotelekkel és apró házikókkal. A Drinát hatalmas köpilléren álló erős hid foglalja át.

Braun Iliá, hét év előtt ideszakadt honfitársunk, Poljman táviratára magyaros ebédet várt; felesége sűrű-forog, hogy a ritkán látható magyar vendégek meg legyenek elégedve. Úgyes mohamedán inasuk magyar beszédjével lepette meg. Elkísért a Drina partjára, hogy jó fürdőhelyet mutasson s kifejezte, mennyire szeretne Magyarországra jönni. Biztattam, hogy elhozzatom, csak gazdájától kérjen rá engedelmet, hadd legyen egy igazi bosnyákunk itt Kolozsvárt is.

Délután visszafordultunk s még egyszer gyönyörködtünk a folyók és patakok völgyében bujkáló, sziklás és erdős hegyek között szorongó, alagúttal sűrűn megszakított vadregényes vasútvonalban. Szerajevoba érve, a hegytetőről tündéri látvány fogadott: az Ófelsége nevenapjának előestéjén kivilágított, fénytengerben úszó, ragyogó főváros.

VI.

Jajce felé haza.

Aug. 18-án, a király születésnapján, üdvözlő hatalmas ágyudörgések riasztottak fel álmunkból. A várost övező hegyoldalak sokszorosán visszhangoztatták a lövéseket. A város minden utcája tele volt zászlóddisszel; a hívalalokon magyar zászlók is lengettek, de főképp a horvát színek domináltak a magánházakon. A különböző vallásfelekezetek templomaiban hálaistentiszteletet tartottak. Talpon volt az egész vároaz apraja-nagyja, ünneplő díszben hemzsegve az utcákon.

Ezzel a tarka néprajzi képpel eltelve lelkünkben, aug. 19-én indultunk hazafelé, nem a kevésbé érdekes bosznavölgyi közelebbi úton, Bród felé, hanem nyugatfelé kerülve, Jajce irányában. Nem akartuk elmulasztani, látni azt a vidéket, ahol Mátyás király személyesen hadakozott, hónapokon át vívatva az erős sziklavárat. A bájos Lasva-völgyén termékeny szántóföldek és domborok között vezet a vasút, Travnik városát is érintve, ahol egyideig a török kormányzók laktak. Átkelve a Verbász völgyébe, mindinkább érdekessé válik a vidék, s ahol a Pliva a Verbászba ömlik, egy kúpalakú hegy oldalán emelkedik Jajce város, a tetőn hatalmas régi várával, két oldalán széles kőfalakkal és tömör bástyákkal. Vasútállomásánál tüstént kocsi üve, tüstént kirándultunk a hegyek között fekvő Jezero török faluig, útközben gyönyörködve a Pliva folyó vizeséseiben, sellőiben s gyönyörű sötétkék vizü tavaiban.

A tó partján álló vendéglő terraszán ülve, sokáig élveztük a festői lát-képet. Gyönyörködtünk a Jezero tavon csolnakázó kirándulók multságában, a vadkacsák s más vízi madarak röpködéseiben és uszkálásában.

Ez a havasi jellegű kristálytisza víz a pisztrángok hazája. A halászoknak gazdag zsákmányt nyújt a pisztránghalászat, mellyel ellátják nemcsak a közeli Jajcét, hanem a távolabb vidéket is. Jajcéből visszatérve, legelőbb is a világ-hírű vizesést néztük meg, ahol a Pliva-folyó kiszélesedő víztömege 30 m. mélységbe a Verbász-folyóba ömlik alá. Felséges látvány, amint a sziklamederből 30 m. szélességben a mély szakadékba zuhan alá a rohanó ár s a kiálló kő-szirteken megtörve hófehér habhullámokat alkot, részint apró porszemekké tördelve vízfelhő alakjában pattan vissza s lepi el a környéket. A bömbölő zúgás, a fülsiketítő vad morajlás még fokozza e ritka természeti tünemény nagyszerűségét. Alig tudtunk megválni e tündérképtől.

Az állami hotel terraszán a Verbász sziklamedre felett pihentük ki a nap kellemes fáradalmait. A vizesés zúgása oda is hallatszott. Útitársaim kijelentették, hogy ők a város képében csak innen alulról gyönyörködnek, ők nem mennek se várba, se templomba, se mecsetbe, pihennek és lefeküsznek. Magam indultam el tehát bebarangolni a várost, érdekes kapubástyáit, falait s a hegy-tetőn álló ódon várát, melyekhez oly sok magyar történeti emlék fűződik. Az utolsó bosnyák király, *Tomašević István* csontvázát is itt őrzik üvegkoporsóban, a ferencrendiek kolostorának templomában, melyet a latinul jól beszélő szerzetesek szives készséggel mutattak meg.

A város kapubástyáit itt nem rombolták le, mint nálunk a kolozsváriakat. A *Travnik-i kapu* érdekes képet mutat, felette apró házikókkal. Közeliében egy kis török mecset húzódik meg, amelynek minaréből a müezzin éppen akkor énekelte a naplemente üdvözlését.

Midőn visszatértem társaimhoz, ők már megvacsoráltak, megírták levelező-lapjaikat, ajánlották a felséges pisztrángot, meghallgatták élményeimet s azzal elmentek lefeküdni a vizesés altató danája mellett.

Úgy álltam bosszút hűtlenségükért, hogy zengő fűzfaversekben megénekeltem letörésük szomorú históriáját egy Kolozsvárra küldött képes levelező-lapon, ha nem csalódom, ilyenformán:

Hol Mátyás, az igazságos
Hadakozott: Jajce város
Már csak vizesészhazája.
Romban hever büszke vára.

Társaim is romba dülve,
Nyolckor már ágyban fektve
Horkolják a honvágy dalát:
Holnap átlépjük a Szávát!

Mert másnap korán indulandók valánk szép Magyarország felé. Aug. 20-án 6 órakor reggel ott berregett az automobil szállónk előtt s mi a táviratilag megrendelt első üléseket elfoglalva, kiszáguldoztunk Jajce ódon falai közül.

Hajmeresztő utazás volt. A 4 m. széles úton egyik oldalon sziklafalak, alattunk szakadó mélységben a Verbász sötét hullámai, a merész kanyarodások, a rohanó automobil, a szembejövő kocsik, juhnyájak mellőzése, az első negyed-órában bizony nem volt valami kellemes élvezet. Hol a sziklába ütődéstől hol, a folyóba lezuhanástól tartottunk, mígnem beláttuk, hogy életünk Isten és a soffőr kezében van, kinek feje felett ott függ a tábla, hogy nem szabad vele beszélgetni. Átadtuk tehát magunkat a páratlan festői látképek élvezetének.

Hol egy szikla alagútban tűnt el automobilunk, hol megint egy szikla-bevágásban kanyarogtunk, hogy valamiképen elférjünk a sziklák által összeszorított folyó szűk medre felett; majd megint újabb alagút következett, nagyobb és hosszabb az előbbinél, melynek kőkapuit vasoszlopok és gerendák erősítik meg. Mindenütt a vérbosszúra emlékeztető Verbász mélységes medre felett kanyargott az út, újabb és újabb festői képet és felséges látványt mutogatva az újabb és újabb sziklaszorosokban.

Másfél órai örült rohanás után jól esett egy kis pihenőt élveznünk egy útszéli vendéglőben (hol magyar nyaralókat is találtunk) a közeli *Bo'ac-vár* alatt, melynek komor romjai alatt csöndesen húzódik meg egy kis templomnak szerény alakja. Újabb szoros következik, melyben a sziklarétegek felett mintha a levegőben függenének a fák, bokrok és a kúszó növények.

A táj mindinkább szelidebbé válik. Az utolsó szoros még egyszer elénk tárja a vadregényes vidék képét, amely lassanként átmegy szelid, de így is szép patakparti képpé, mely fokonyként alászáll a síkmezőre.

Ahol a Verbász völgye kitágul, ott fekszik *Banjaluka*. Tágas kiterjedésű, árnyas kertekkel övezett kis város. Széles utcái, részben emeletes házai vannak, köztük, mint kottlós a csirkék között, a nagyszabású ódon várkastélyszerű *Trapista kolostor*.

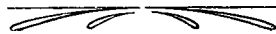
A mohamedán világnak, mely itt már lassanként szigetté válik, legerősebb képviselője itt *Ferhad basa moshéja*.

Itt már honi levegő illatát érezzük. Közeledünk a Szávához. A hadászati vasút vonalán a Sana völgyében eljutunk Noviig, onnan az Unna völgyében Doberlinig, ahol a horvát határt átlépjük. Eszék felé Szegednek közelebb volna az út Kolozsvárra, de sok átszállással jár és hosszadalmasabb. Közvetlen kupét kapunk Zágrábon át Budapestig. Az volt a fő, hogy minél előbb hazaérjünk, ha kerülővel is. Mert mindenütt jó lehet, de mégis legjobb otthon.

Mégis ez a három heti nagy szaladás, tengerpartokon, sziklabérceken, vadregényes völgyekben s a mohamedán világ hozzánk legközelebb eső városaiban, mindig kedves emlékünknél lesz s nem sajnáljuk érte a kis fáradságot és áldozatot.

Örvendenék, ha felolvásásommal s főként a szép táj- és néprajzi képek vetítve bemutatásával felébreszteném a vágyat, hogy mennél többen ránduljanak le Boszniába. Az ottani térfoglalással a magyar érdekeknek is teszünk szolgálatot.

Egyről biztosíthatok mindenkit, hogy kellemes emlékekkel, értékes tanulságokkal s a vadregényes, szép ország bájainak örökké emlékeztető képével fog visszatérni a hazai földre, melynél nekünk szebb és kedvesebb nincs, mert bölcsönk ez, majdan sirunk is, hol élünk, halunk kell!

Közlemények az E. K. E. múzeumából.

Orsónehezítők.

Ismerteti: dr. S. Kováts József.

A fonás-szövés ősi mestersége nálunk Erdélyben még elég sok helyen divatozik. Különösen kendert és birkagyapjút dolgoznak fel; e kettő közül pedig természetesen a kendernek a feldolgozása általánosabb és ennek az elültetésétől egészen a ruháig való elkészítéséhez szükséges munkát a család végzi el. Még most is sok helyen a székely család vászonneműje kizárólagosan házi készítmény. A fejlődő gyáripar azonban elnyomja a házi ipart és így pusztul ki hova-tovább mind több és több házi foglalkozás. Pedig éppen a fonás-szövés egyike azoknak az ősi házi foglalkozásoknak, amely nemcsak a tárgy néprajz szempontjából igen érdekes és fontos, hanem folklorisztikai jelentősége is van. A még most is sok helyen divatozó „fonó“ igen kedves téli szórakozása a székelységnek. Fiatalok, öregek összegyűlnek és vége-hossza nincsen a szép meséknek, daloknak, „rigmusoknak“, érdekes talányoknak stb. Itt, — ahol a jókedv, a fiatalság a uralkodó, — a maga keresetlenségében leplezetlenül, sokszor naív költői bájjal nyilatkozik meg a néplélek.

A szövés-fonás szerszámai sokszor igen szépen vannak kifaragva és pazarul díszítve

* * *

Képünkön az orsó egyik részecskéjét: a nehezéket, illetőleg *orsónehezítőt* mutatjuk be. Az orsónehezítő igen célszerű járuléka az orsónek és azért teszik az orsóra a fonás megkezdésekor, hogy kis súlyt adjon neki, miáltal az orsó könnyebben perdül. Fából, cserépből (régebben égetett agyagból is), ónból és ólomból, rézből és alabástromból („zsoboki márvány“) készítik és legtöbb esetben csinosan díszítik esztergályozással, bevesséssel, faragással, sőt festéssel is. Alakjuk általában karika, kis henger vagy gömb. Legtöbbnek a díszítése ízléses és nem egyszer fejlett esztétikai érzékre vall. A díszítést mértani ábrák (rhombus, rhomboid, kis háromszög, csillag-alakok, miket négy-hat vagy nyolcszög és kör ölel át) alkotják. Ritkábban fordul elő a díszítésnél egy-egy kis fenyőfa, faág, koszorú, tulipán; teljesen díszítetlen példányok ritkán fordulnak elő. A szélesebb peremű orsónehezítőknek peremeci is díszítve vannak.

I. Fából készített orsónehezítők.

L. sz. 3244. *Orsónehezítő*. Egyszerű, díszítetlen, bükk v. tölgyfából. Martonos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3237. *Ú. a.* Felületére mindkétfelől 2 kör van esztergályozva. A karika peremére szintén körök vannak rákarcolva. Tölgyfából. Böződ, (Udvarhelym.).

L. sz. 3205. *Ú. a.* Ugyanolyan mint az előbbi, csak kisebb. Tölgyfából. Martonos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3242. *Ú. a.* Az előbbitől abban különbözik, hogy csak az egyik

felén van két kör faragva és egyéb faragás v. esztergályozás nincs rajta. Gagy, (Udvarhelym.).

L. sz. 3238. *U. a.* Peremén és mindkét felén egyszerűen esztergályozva. Tölgyfából. Bözöd, (Udvarhelym.).

L. sz. 3243. *U. a.* Csak a peremén van egyszerű esztergályozás. Tölgyfából. Gagy, (Udvarhelym.).

L. sz. 3832. *U. a.* Lapjain tisztán nem látható vésések és V. T. betük; peremére pedig sűrűen körök vannak esztergályozva. Tölgyfából. Makfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 2419. *U. a.* Magas és pereme — melyre körök vannak sűrűn esztergályozva — a közepén kiszélesedik. Tölgyfából. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2418. *U. a.* Pereme — melyen körök vannak — úgy kiszélesedik, hogy ezáltal szinte gömbölyű lesz az orsóneheztő. Tölgyfából. Ketesd, (Kolozm.).

Az eddig felsoroltak egyszerűen *esztergályozott* orsóneheztők; a következők már nem *esztergályozással*, hanem csinos *faragással* vannak *diszítve*.

L. sz. 3239. *U. a.* Mindkét felén egy-egy — bevésésekkel négy részre osztott — kör van; e belső diszítést, valamint az orsóneheztő peremét kiemelkedő zeg-zugos, szögletes kigyó-vonalak ölelik körül (igen szokásos motívumnak látszik). Tölgyfából. Énlaka, (Udvarhelym.).

L. sz. 3240. *U. a.* Mindkét lapja bevésésekkel négy részre van osztva, pereme pedig gyakran szokásos, egyszerű bevésésekkel van diszítve. Bükk- vagy tölgyfából. Énlaka, (Udvarhelym.).

L. sz. 2440. *U. a.* A kimetszett fába bele van öntve az ólom és az ólom szintén bevésésekkel van diszítve. Kezdetleges kivitelű. Bikal, (Kolozm.).

L. sz. 3341. *U. a.* Egyik lapján 5, másik lapján 6 részre van felosztva és sűrű bevésésekkel diszítve. Peremének nagyobb része szintén bevéséssel van diszítve. Tölgyfából. Gagy, (Udvarhelym.).

L. sz. 3260. *U. a.* Mindkét felén dúrva faragással 6 részre van beosztva. Peremén dúrva faragású diszítés van. A.-Siménfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 3245. *U. a.* Oldalai 6—6 részre vannak beosztva; a peremén lévő bevésések egymáshoz kapcsolódó dült kereszteteket mutatnak. Martonos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3681. *U. a.* Lapjainak diszítése a 3239. sz. a. leltározattal teljesen egyezik, de ez 6 részre van beosztva. Peremének kisebb részét egymáshoz kapcsolódó rhombus-alakú bevésések diszítik. Makfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 3853. *U. a.* Tipusos-alak. A pereme diszítetlen, lapjai ugyanolyan diszítésűek, mint az előbbié, de sokkal csinosabb, sikerültebb a bevésés. Csókfalva, (Udvarhelym.). (L. a kép 1. ábráját.)

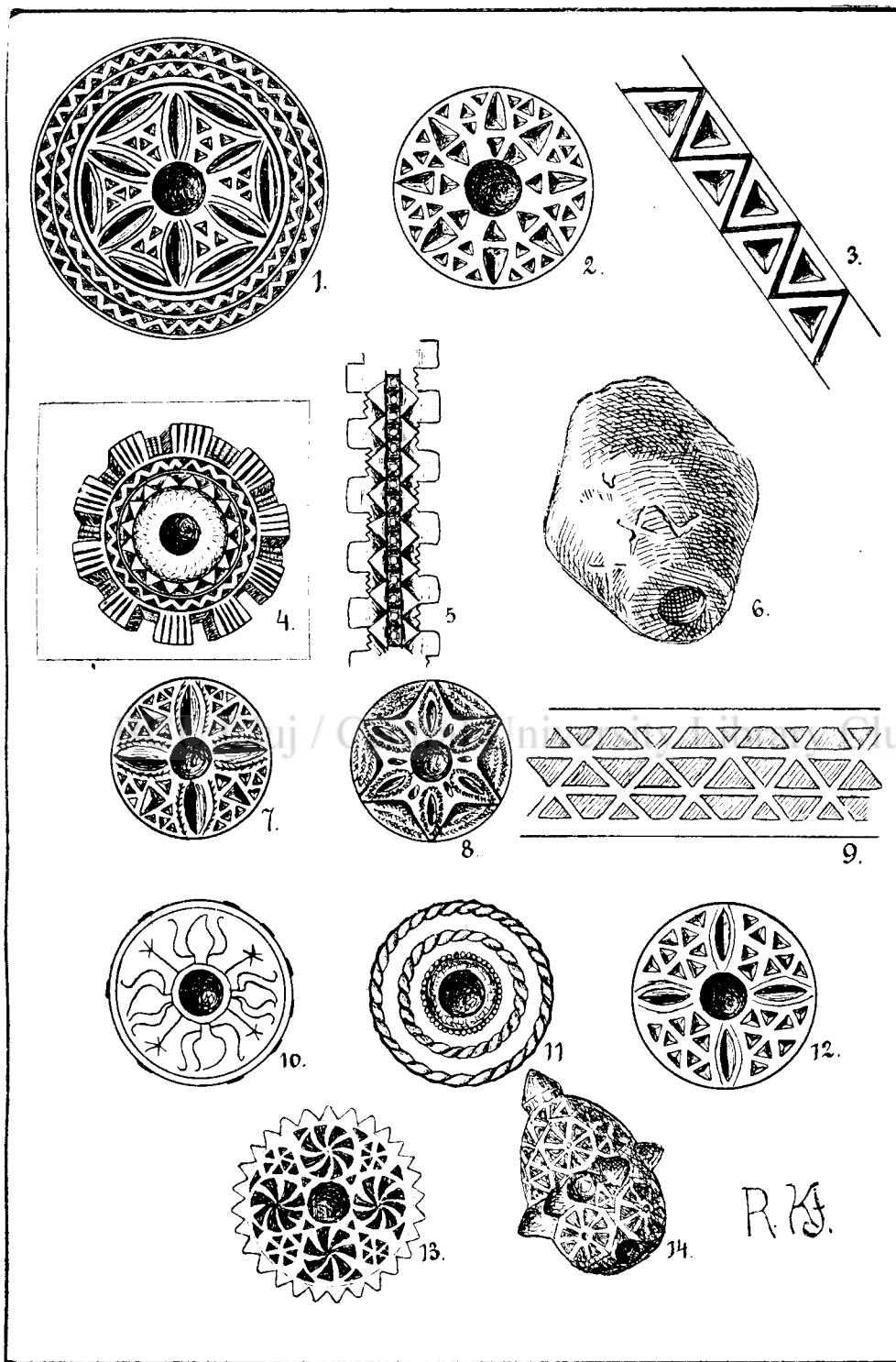
L. sz. 4303. *U. a.* 1901-ből. Peremének nagyobb része bevéséssel van diszítve, mely bevésések dült kereszteteket hoznak létre. Lapjai 6 részre vannak beosztva. A lapok közepén egy-egy ferde küllőjű kerék van bevésve, melynek küllői párosan világoslila, zöld, sötétlila színekkel vannak befestve. E színekkel van festve az orsóneheztő nagyobb része. A túlsufolt diszítés az ízlés hátrányára van. Makfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 3544. *U. a.* Bevésése érdekes, csinos. Peremének diszítése már kevésbé ízléses. F.-Rákos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3664. *U. a.* 1901-ből. F. K. betűkkel a peremén, melyre dült keresztet vannak bevésve. Lapján 4 félkörbe foglalt négyszögben zavaros koncepciójú mértani diszítés van. A bevésések világos, piros, világos-sárga és téglaszín-festékkel vannak befestve. Juharfából. H.-Almás, (Udvarhelym.).

L. sz. 4213. *U. a.* 1901-ből. Teljes mása az előbbinek, de annál csinosabb. E.-Oláhfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 2434. *U. a.* Igen szép példány. A bevésések úgy a peremen, mint a lapokon ízlésesek és csinos diszítést adnak az orsóneheztőknek. Tölgyfából. M.-Kereke, (Kolozm.). (L. a kép 2. és 3. ábráját.)

ORSÓNEHEZÍTŐK DÍSZEI, EREDETI NAGYSÁG.

L. sz. 2420. *U. a.* Szintén igen érdekes, szép példány. Az orsónehezítő kerekét ábrázol. Peremének díszítése egyszerű, de éppen ezért csinos. Tölgyfából. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 3209. *U. a.* Nagyon csinos, szép faragású, szépen cifrázott példány. Készítőjének nemcsak türelméről, hanem jó ízléséről is tanuskodik. Bükk- vagy tölgyfából. Énlaka, (Udvarhelym.). (L. a kép 4. és 5. ábráját.)

L. sz. 3215. *U. a.* Bevéssése annyira dús, hogy a szépség rovására megy. Tölgyfából. Énlaka, (Udvarhelym.).

II. Cserépből készített orsónehezítők.

L. sz. 3236. *Orsónehezítő.* Égetett agyagból készítve, MCCCXXV felírással. Meglehetősen magas és szimmetrikus, amennyiben középen kiszélesedik, kihasasodik és ez elég csinos alakot ad az orsónehezítőnek. Bözöd, (Udvarhelym.). (L. a kép 6. ábráját.)

L. sz. 3235. *U. a.* Égetett agyagból. Sokkal kopottabb, mint az előbbi, csak nem oly magas és szélesebb; vagyis az előbbi alak összenyomva. Bözöd, (Udvarhelym.).

L. sz. 3258. *U. a.* Cserépből készült. Díszítése igen egyszerű. Az orsónehezítő mindkét oldala 5—5 részre van osztva. Mázzal van bevonva, ami azonban a kidomborodó részekről letöredezett. A.-Siménfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 3221. *U. a.* Cserépből. Csak egyik oldala van az 5 részre való beosztással díszítve. Mázzal bekenve. Énlaka, (Udvarhelym.).

L. sz. 3256. *U. a.* Egyik oldala 6 részre, másik oldala 4 részre beosztva. Pereme díszítetlen. Csinos példány. Mázzal bekenve. Bözöd, (Udvarhelym.).

L. sz. 3638. *U. a.* Cserépből; mindkét oldala 5—5 részre beosztva, elég csinos. Fehér és kékszinű mázzal bekenve. Erdőszentgyörgy, (Udvarhelym.).

L. sz. 3259. *U. a.* Cserépből, mindkét oldalán 8—8 részre felosztva. Zöld és sárga színű mázzal bekenve. Csinos példány. A.-Siménfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 2417. *U. a.* Durva porcellánból készítve; egyik oldalán festett, de a festmény csonka, ami arra mutat, hogy egy festett edény darabjából van készítve. Ketesd, (Kolozsom.).

III. Ónból és ólomból öntött és faragott orsónehezítők.

L. sz. 3253. *Orsónehezítő.* Teljesen díszítetlen ónkarika. Énlaka, (Udvarhelym.).

L. sz. 2415. *U. a.* Ólomból. A rajta lévő sajátságos — tisztán nem látható díszítés nem bevésés által, hanem öntés által keletkezett. Igen réginek látszik. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2414. *U. a.* Ólomból. Bevésés által keletkezett díszítése egyszerű (négy részre van beosztva mindkét lapján) úgy a lapokon, mint a peremén, de csinos. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2439. *U. a.* Ólomból. Egyszerű díszítése nagyon csinos úgy a lapokon — melyek 4 részre vannak osztva — mint a peremén. M.-Bikal, (Kolozsom.). (L. a kép 7. ábráját.)

L. sz. 2435. *U. a.* Ólomból. Mása a 2414. l. számúnak azzal a különbséggel, hogy egyik lapján a bevésések kékkel és pirossal be vannak festve. M.-Kereke, (Kolozsom.).

L. sz. 2427. *U. a.* Ólomból. Egyik lapja 5, másik 4 részre van beosztva, továbbá a díszítéseket a peremen is beszurások alkotják. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 3251. *U. a.* Ónból. Pereme díszítetlen. 6 részre osztott lapjain nagyon ízléses, szép díszítés látható. A körnek 6 bevésott sugara között 6 ág;

a peremhez egészen közel pedig az egészet körül ölelő koszorú domborod ki. Firtosváralja (Udvarhelym.).

L. sz. 3749. *U. a.* Ónból. Pereme diszítetlen, lapjai 6 részre vannak osztva bevésés által. Diszítése egyszerű. Makfalva, (Udvarhelym.).

L. sz. 3246. *U. a.* Ónból. Pereme diszítetlen. Mindkét lapja 6 részre van osztva bevésés által. Az egészet hatszög öleli körül. Igen egyszerű. Martonos, (Udvarhelym.).

L. sz. 2416. *U. a.* Ólomból. A vékony karikából kidomborodó diszítés (a lapok 6 részre vannak osztva) az öntés alkalmával keletkezett. Csinos példány. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 4196 *U. a.* A bevésés által a 6 részre osztott lapok zsufolva vannak elég csinos diszítésekkel. Kénos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3247. *U. a.* Homorú diszítése (igen zavaros) öntés alkalmával keletkezett úgy a lapokon (6 részre vannak osztva), mint a peremen. Az ilyen öntés által létrehozott homorú diszítés igen ritkán fordul elő. Nem csinos. Martonos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3252. *U. a.* Ónból. 1 cm. vastag karika. Peremét két mélyre vésett kör diszíti, a miket ismét bevésések diszítenek. Lapjai 6 részre vannak osztva. Firtosváralja, (Udvarhelym.).

L. sz. 3249. *U. a.* Ónból. A peremnek diszítése (egymásba kapcsolódó dült kereszték) és a 6 részre osztott lapok diszítése (5 recés szélű kör) az öntés alkalmával keletkezett. Érdekes, csinos példány. F -Váralja (Udvarhelym.).

L. sz. 3254. *U. a.* Ónból. Pereme diszítetlen, sűrűn diszített lapjából hatágú csillag emelkedik ki. Bözöd. (Udvarhelym.). (L. a kép 8. ábráját.)

L. sz. 3255. *U. a.* Ónból. Mása az előbbinek. Bözöd, (Udvarhelym.).

L. sz. 3586. *U. a.* Ónból. Mindkét oldalán egy-egy csillag-alak, melyet kör övez, ezt ismét egyszerű bevésés. 1 cm. széles peremét egyszerű, de csinos bevésés diszíti. Kénos, (Udvarhelym.).

L. sz. 3248. *U. a.* Ónból. Peremén nem látszik tisztán a diszítés. Lapjainak diszítése sem nem bevésés által, sem nem az öntés alkalmával keletkezett, hanem úgy látszik, hogy préselve van, miért is igen érdekes példány. F.-Váralja, (Udvarhelym.).

L. sz. 2410 *U. a.* Ólomból. A vékony karikának lapjait egyszerű, csinos bevésés diszíti. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2411. *U. a.* Mindkét lapja 4 részre van osztva. Kis háromszög-alakú bevésések sűrűn diszítik. Pereme is csinosan diszítve berovásokkal. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2412. *U. a.* Ólomból. Pereme diszítetlen. Lapja 4 helyen egészen át van vágva, miáltal 4 küllőjű kereket mutat. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2313. *U. a.* Ólomból. Teljes mása az előbbinek. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 2409. *U. a.* Ólomból. Igen érdekes, csinos kis orsónehezítő. Majdnem olyan magas, mint széles. Lapjai kis háromszög-alakú bevéséssel csinosan vannak diszítve. Pereme homorú és benne dült kereszték alkotják a diszítést. Egészen csiga-alakot mutat. Ketesd, (Kolozsom.).

L. sz. 4494. *U. a.* Ónból. Kidomborodó, érdekes diszítése (egyik lapján babékoszorú, másikon mértani ábrák) az öntés alkalmával keletkezett. Bözöd, (Udvarhelym.).

L. sz. 3250. *U. a.* Ónból. Tulajdonképpen maga az orsónehezítő fából van és ennek csinos véséseibe (háromszögek és trapézok) be van öntve az ón. Ez teszi az orsónehezítő peremének díszét. A lapok teljesen be vannak öntve ónnal és diszítés nélküliek. Firtosváralja, (Udvarhelym.). (L. a kép 9. ábráját.)

L. sz. 3686. *U. a.* Ónból. A lapokra mindkétfelől csillagalak van préselve, amelyet nyolcszög vesz körül. Nyolcszögű peremére egy-egy hókirály, fenyőfa stb. van préselve. Igen érdekes. Csikmadaras, (Csikm.).

L. sz. 3545. *U. a.* Ónból. Ennek pereme kilencszögű, diszítése úgy készült, mint az előbbié, de korántsem oly csinos. F.-Rákos, (Udvarhelym.).

L. sz. 2436. *U. a.* Ólomból. Nagyon érdekes példány. Az ólom lapjára kezdetleges kivitelben 4 tulipán van bevésve, míg a tulsó oldalra csinos dombormívű diszítésű bronzlemez van ráfoglalva. M.-Kereke, (Kolozm.). (L. a kép 10. és 11. ábráját.)

IV. Rézből készített orsónehezítők.

L. sz. 2406. *U. a.* Kis rézhengerből csinosan kiesztergályozva. A nép „karikónak“ nevezi. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2407. *U. a.* Kis hordó alakjára kiesztergályozva. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2408. *U. a.* Szinte gömbalakra kiesztergályozott. Ketesd, (Kolozm.).

V. Alabástromból készített orsónehezítők.

L. sz. 2424. *Orsónehezítő.* Teljesen diszítetlen. Ketesd, (Kolozm.).

L. hz. 2423. *U. a.* Mindkét oldala négy részre van osztva és a már eddig is sokszor látott diszítés van rávésve (l. a kép 11. ábráját). Peremének diszítését bevésések és beszúráások alkotják. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2422. *U. a.* Tipusos alak. A négy részre osztott lapokat kis háromszögalakú bevésések diszítik. Pereme szintén csinosan diszítve. Ketesd, (Kolozm.). (L. a kép 12. ábráját.)

L. sz. 2437. *U. a.* Teljes mása az előbbinek, csak kisebb. M.-Kereke, (Kolozm.).

L. sz. 2425. *U. a.* Pereme diszítetlen. Lapjai 6 részre vannak osztva és egyszerű diszítésűek. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2432. *U. a.* Lapjainak diszítését bevésott rhomboid-alakok teszik, pereme pedig a 3240. l. számnál említett bevéséssel van diszítve. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2428. *U. a.* Nagyon szép, csinos példány. Lapjának díszét négy kör (inkább küllökkel ellátott kerék) alkotja, melyek között hatszögek töltik ki a teret. A bevésések feketével és vörössel vannak befestve. Pereme berovátkolva. Ketesd, (Kolozm.). (L. a kép 13. ábráját.)

L. sz. 2429. *U. a.* A lapoknak, valamint a kerületnek diszítését bevésott háromszögalakok és kis berovátkolások alkotják. Magasabb, mint széles. Ketesd, (Kolozm.).

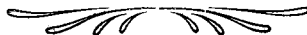
L. sz. 2431. *U. a.* Lapjai négy-négy részre vannak osztva bevésések által. Peremére 1896 van bevésve. Pereméből a szabályos hatszög csúcsai helyéből 6 kis nyulvány emelkedik ki. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2433. *U. a.* Diszítése amit kiemelkedő nyolc- és hatszögek alkotnak, igen csinos. Alakja buzogány-fejnek felel meg. Ketesd, (Kolozm.). (L. a kép 14. ábráját.)

L. sz. 2438. *U. a.* Gömbalakú, érdekes, változatos diszítését bevésések teszik. M.-Kereke, (Kolozm.).

L. sz. 2430. *U. a.* Az orsóra van alkalmazva. Mindkét oldala 4 részre osztva és bevéséssel (mértnai ábrák) csinosan diszítve. Peremén K. E. és G. A. betűk. Ketesd, (Kolozm.).

L. sz. 2426. *U. a.* Az orsóra van alkalmazva. Diszítését úgy a lapokon, mint a peremén igen érdekes bevésés teszi (részint össze-, részint széthajló küllök). Ketesd, (Kolozm.).

Különfélék.

Bálványosfüred. A hazai természet vilagszenzációja a földgáz, mely a magyar gazdasági és ipari élet új korszakára nyit nagyreményű perspektívát. Különösen Erdélyben a technika csodáit várják ettől a titokzatos erőtől, az erdélyi föld lehétől. Némely erdélyi fürdőben már rég sejtettük, hogy a föld méhében titkos nagy erők lappanganak, ősidők óta elfejtett energiák, amelyek várják az alkalmat, hogy kitörjenek. Különösen a torjai Büdöshegy re télyes barlangjai voltak ezen belső forrongás szelentyüi. Ott gőzölgött a föld gyomra. Gyilkos gázok szivárogtak elő ismeretlen mélységekből. De még a természet öldöklő mérgét is hasznára fordította az okos ember. A pokoli tornácát a gyógyulás csarnokává tette.

A torjai barlangok gőze, amely megfeketíti a légmentesen elzárt aranyat is, csodálatosan hat az emberi test beteg tagjaira Jóleső meleg a velőig áthatja testünket; aztán valami kéjes bizsergés jár át minden izomrostot, minden idegszálat. Az ember szinte érzi, hogyan küzd a gőz a kórral, hogyan vonúl ez ki mint a gonosz szellem az ördögűző exorcizmus elői. A barlang falain kiszivárgó víz pedig századok óta a leghatásosabb szemvíz, mely vetélkedik a bibliai Tobiás vakságát gyógyító csodaszerrel.

A Büdöshegy a magyar természet legérdekesebb pontja. A szomszédcsúcsot pedig a magyar történelem egyik legnevezetesebb emléke koronázza. Itt emelkednek, illetőleg omlakoznak Bálványosvár romjai: a magyar pogányság utolsó ereklyéje. A magyar szent korona is itt rejtett egykor zivataros időben. Regék raja zseng e vidéken mindenütt.

A Büdöshegy lábánál kies védett völgyben, de még mindig 1000 méternyire a tenger színe felett, száz csodaforrás fakad, mindenik más és más természetű mindenik speciális gyógyító erejű Mellettök hideg és meleg fürdők. A legszebb helyen pedig a Rabonbányógyógszálló emelkedik mint valami tündérkastély. Alább nyájas nyaralók. Mindenütt balzsamos levegő. Ez Bálványosfüred.

Az egész csodálatos tájék az Aporbárók ősi birtokához tartozott. Az utolsó tulajdonos Gábor, a büszke főúr nem sokat törődött e kincsek kihasználásával. Nemrég azonban három rendkívül jóra való, derék, okos székely nemes ember vette meg a birtokot Bálványosfüreddel együtt. Szándékuk és reményük, hogy fellendítik a honi természet e remekét a szenvedő emberiség javára, a vidék derék székely népének hasznára. Aki felakarná sorolni a torjai gyógyforrások gyógyjavallatait, annak egy orvosi lexikont kellene kivonatolni. De nemcsak a beteg talál itt gyógyulást, hanem a lábadozó üdülést, a fáradt pihenést és az egészséges nagyon kellemes és olcsó nyaralást, kényelmes lakásban és pompás ellátással. Még pedig fényezés és felszélyezettség nélkül. Mert Bálványosfüred nem reklám és nem luxus-fürdő. Itt természetes egyszerű élet van, és nyugalom, unalom nélkül.

A fürdő gyönyörű úton 11 kilométernyire van a Máv. Bükszád állomástól és körülbelül ugyanannyira Torjától, melynek határához tartozik. Postája stb. van a fürdőidőben. Nincs száz számra vendégszobája. Azért aki ott akar nyaralni, előbb jelentkezék a fürdőigazgatóságnál. *Dr. Herrmann Antal.*

Egyesületi élet.

Kirándulások.

Dragánvölgy—Vigyázó—Székelyó vizesés (X. kirándulás, 2 napos, 13 résztvevő). Az Erdélyi Kárpát-Egyesület ezidei 10-ik kirándulását a *Dragánvölgy—Vigyázó* (Vladeasa) *Székelyó vizeséshez* rendezte. A túra fáradságos és nehéz volt, de nagyon sok gyönyörűséggel fizetett azoknak,

akik részt vettek. Talán nem is lehetne Kolozsvárról szebb két napos kirándulást csinálni, mint az említett útvonalon.

Julius hó 2-án vasárnap reggel a 7 ó. 40 perces személyvonattal ment a kiránduló csapat Kissebesig, ahol a turista szállóban költötte el villásreggelijét. Innen 10 óra 40 perckor indultak

el és negyed 2-kor érkeztek a Viság és Dragán összefolyásánál lévő *Kecskés-fogadóhoz*, ahol megebédeltek. Innen délután negyed 3-kor elindulva, mindenütt közvetlenül a Dragán mellett haladtak és este 6 órakor érkeztek a *Cernisoardhoz*, és itt az erdőri háiban és egy pajtahiján háltak meg. Innen július 3-án hétfő reggel 4 órakor indultak el és a Cernisoara meredek völgyén haladva 9 órakor érkeztek a Vigyázóra (1836 m.), amelyről feledhetetlenül szép kilátást élveztek. Innen $\frac{3}{4}$ 11-kor indultak el és az E. K. E. vörös jelzése mentén, a vadregényes *Száraz-völgyön* (Valea-Saca) haladva $\frac{3}{4}$ 1-kor az előbukkanó patakot, fél 2-kor pedig a *Retyiczei vízesést* érték el, amelynek közelében megebédeltek. Innen fél 3-kor tovább indulva, 7 órakor Mereggyóra érkeztek, ahol kocsira ülve Bánffyhunadra mentek és innen a 9 óra 30 p. induló gyorsvonattal érkeztek haza. Az egész útvonal a természeti szépségeknek szakadatlan láncolatát képezte. Gyönyörű szép volt a Dragánnak szűk völgye, pompás kilátópont a Vigyázó, inkább vad, mint regényes a csodás Száraz-völgy, kedves látvány a bő vizével egyszerre előbukkanó patak, szinte félelmetes a meredek és mély szoros, de mindennekfelett egyszerű a méltán híres Retyiczei vízesés. Különböző túra szépségeiről alig lehet beszélni azoknak, akik azt nem láhták. A kiránduláson részt vettek dr. Ruzitska Béla vezetése alatt: dr. Ruzitska Béláné, Adorján Róbert, Baumann László, Bihacsy Gusztáv, Blaskovits Árpád, Feigl Herman, Hőncz Arisztid, dr. Jákey Dániel, Kollár József, Losonczy János, Puskás Zoltán és dr. S. Kovács József titkár.

Az E. K. E. a Vasváry sírnál.

Július hó 8-ára és 9-ére XI. kirándulását hirdette az Erdélyi Kárpát-Egyesület a Gyalui havasokba Vasváry Pál sírjához. E kirándulásra a Kőbányai Függetlenségi Kör is nagyobb számú képviselőt kiküldését jelezte, mert az 1849-iki Funtinellai csatának évfordulója volt és mert a Kőbányai polgárság az Erdélyi Kárpát-Egyesület akciója folytán

a felállítandó emlékoszlopra 6000 koronát gyűjtött. A kirándulás és hazafias ünnep tehát igen sikeresnek ígérkezett azonban a időjárás zordonsága azt nagyon megzavarta és Kolozsvárról a kiránduláson csak M. Kovács Géza főtítkár vett részt, sőt a Kőbányaiak is kénytelenek voltak útitervet változtatni amennyiben Bánffyhunadról kiindulólág tervezték a felmenetelt a gyászos kimenetelű csata színhelyére és a hősi halált halt Vasváry sírhoz. Az 12 tagból álló Kőbányai kiküldött július 8-án reggel a gyorsvonattal érkezett Bánffyhunadra, ahol őket M. Kovács Géza E. K. E. főtítkár fogadta. Bánffyhunadról kocsikkal ment tovább a társaság Jósika falvára. Ide déli 12 órakor érkeztek s majd rövid ebéd után szakadó esőben felgyalogoltak s Funtinella nevű helyre. Itt nem törődve az esővel Jósikafalváról igen szép számú társaság gyülekezett. Az E. K. E. kirándulók megérkezése után levett kalappal elénekelték a Hymnuszt azután pedig Sajó János kőbányai polgár tartott lendületes beszédet, majd pedig Pálmai Kálmán elszavalta „Mi a hazá” című költeményt. A rövid de bensőségteljes hazafias ünnepélyt a Szózat eléneklése zárta be. Ekkor a Jósikafalvaiak hazyalogoltak, a Kőbányaiak pedig M. Kovács Géza főtítkár vezetése alatt felkeresték azt a forrást, amelynél Vasváry Pált lemészárolták, továbbá a többi honvédsírokat és azután gyalog lementek a Rekető völgybe és onnan fel a Magurai villatelepre. Itt a kirándulók megvacsoráztak, megháltak és 10-én szekerekkel a Hidegszamos völgyén át estére Kolozsvárra jöttek be, ahonnan az esti vonnal haza utaztak Budapest—Kőbányára azzal a fogadalommal, hogy a jövő évfordulóra felállítják az emléket és melléje egy őrházat, illetőleg turista menedékházat építtetnek.

Bercsényi turistaház—Árpádmenedékház—Árpádcsúcs. (12-ik kirándulás, 1 éjjel.) Az Erdélyi Kárpát-Egyesület központja szűkebb baráti körben július 15-én délután megismételte multkori éjjeli kirándulást. A kirándulás igen jól sikerült és azon 10-en vettek részt.